

TEVHİDİ DÜŞÜNCE IŞIĞINDA İLİM DALLARININ YENİDEN İNŞASI ŞURASI

Derleyenler (Editörler):

Prf. Dr. Mustafa Alişarlı - Doç.Dr. Osman Şimşek

İLMİ VE METODOLOJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ (İLMAR)

Yayınlar Dizisi :4

ISBN:

Aralık 2018

Basım Yeri: Semih Ofset

TEVHİDİ DÜŞÜNCE AÇISINDAN İLİM DALLARININ YENİDEN İNŞASI; TİCARET, MUHASEBE VE HUKUKUN YENİDEN İNŞASI

Prof. Dr. Ahmet AK¹

GİRİŞ

İslam medeniyetinin özünü İslâm, İslâm'ın özünü de tevhit oluşturur. Allah'ın birliğine ve Allah'tan başka İlâh olmadığına inanmak, her yerde ve her şeyde Allah'tan başkasının tesir ve hâkimiyetinin olmadığını anlamak, bilmek ve bilerek yaşamak olarak tanımlanan Tevhit kavramında, öncelikle “Allah’ın varlığı ve “bir” olduğu vurgulanır. Tevhit bütün kâinatın ve insanlığın, Allah’ı yansıtan ve hissettiren tek bir bütün oluşturmasıdır. Evrensel manada ise, tüm ilimleri düzenleyen Allah’ın, sosyal ilimler alanında da mutlak güç sahibi ve kesin düzenleyici olduğunun ifadesidir.² İslâm ve tevhit İslâm medeniyetinin mensupları için tereddütsüz açıktır. Ancak pozitivist anlayışın misyonerleri tarafından tevhit anlayışının şüpheye maruz bırakılma çabaları öteden beri artarak devam etmektedir.

Batı medeniyetlerinin aydınlanma süreci ile başlayan toplumsal felsefesi pozitivizm anlayışıyla devam etmiştir. Anacak 21. yüzyıla gelindiğinde pozitivizm, dünyaya yön veren sanayi medeniyetinin devamını sağlayacak toplumsal felsefeyi oluşturmada yetersiz kalmıştır. Çöküş sürecine giren Modern Batı medeniyeti insan, toplum, kültür ve düşünce dünyasının merkezine ekonomi olgusunu yerleştirmiştir. Bunun sonucu olarak da materyalist bir medeniyet haline dönüşmüştür.

Günümüzde tevhidi sosyal düşünce anlayışından uzak kalmış toplumların en önemli sorunlarından biri de çeşitli ilim dalları ile hukuk düzeninde oluşan ve toplumsal

¹ Prf. Dr. Ahmet Ak , Ankara Hacı Bayram Veli ÜNV. Maliye Bölümü

² Şimşek, O. (2016), Tevhidi Düşünce Açısından Batı (Sanayi) Medeniyeti Çöküşüne Yönelik Ontolojik Analiz, *Akademik Hassasiyetler*, Cilt 3, Sayı 5. Ankara, ss. 64.

yapıya sirayet eden aksaklıklardır. Tevhidi ve millî bir hukuk, iktisat, ticaret ya da muhasebe düzeni inşası yerine Batı anlayışını esas alan pozitivist anlayış tüm ilim dallarında yığınla sorunlara neden olmuş ve tevhidi ve Millî ilim dallarının inşasını zorunlu hale getirmiştir.³

Bu çalışmada Tevhidi düşünce açısından çeşitli ilim dallarından örnekler verilmek suretiyle öğreticiliği meslek edinmiş kişilerin kendilerini “Biz kimin Suyunu Taşıyoruz” sorusuyla sorgulayıp, Tevhidi ve Millî bir hukuk, ticaret ve muhasebe inşasına yönelik konulara işaret edilmek suretiyle, çeşitli ilim dallarının tevhidi ve millî ek- sende yeniden inşasına dikkat çekilmesi amaçlanmıştır.

2. TEVHİDİ DÜŞÜNCE EKSENİNDE TİCARET

Ticaret, bir toplumun kalkınma, refah ve güç açısından, ayakta kalmasını sağlayan en önemli dayanaklardan biridir. Ticaretin tamamen ortadan kalkması halinde, insan hayatı neredeyse yok olma tehlikesiyle karşılaşılacaktır. Bu bakımdan fertlerin ticaretle iştigali İslâm dininde **farz-ı kifâye** hükmünde görülür.⁴ Öte yandan sosyal hayatın devamı fertlerin veya toplumların yardımlaşma ve dayanışmaları açısından **farklı ticaret ve zenaat alanlarında** iştigal etmeleri de **tümevarım** yoluyla toplumsal refahı artıracaktır.⁵

Mübadele olmasaydı, insan ihtiyaçları için gerekli olan mal ve hizmetlerin elde edilmesi nasıl olacaktı? Ya herkes kendi ihtiyacını kendisi üretecek -ki bunu gerçekleştirmek son derece güç ya da imkânsız olacaktı- ya üretene rica minnet edilecek ya da üretenin elinden kavga ve zorlama ile alınacaktı. Oysa fertler arasında var olan mübadele yollarına gidilerek hem insan ihtiyaçları karşılanır hem de iş bölümü ve uzmanlaşma yoluyla daha fazla mal ve hizmet üretilerek toplumsal refahın sulh yoluyla yükseltilmesi sağlanır. İnsanların sulh içinde yaşamasını emreden İslâm dininde ticaretle iştigalin farz-ı kifayet hükmünde olmasının önemi mübadelenin toplumsal huzur ve refaha sağladığı katkıda kolayca görülecektir. Fertlerin mal ve hizmet üretimi başta olmak üzere, farklı alanlarda uzmanlaşma ve iş bölümüne gitmeleri yanında birlikte üretim ve mübadele ya da ortaklık yapmaları da söz konusu olabilecektir. Tüm bunların cereyanı bazı kurallara uygun hareket etmeyi, hakkaniyet açısından belirlenen ticaret/ mübadele kurallarına da uymayı gerektirir. Kurallara uygun bir şekilde ticaret yapılması ticari olayların sonuçlarında ortaya çıkacak belirsizlikleri de ortadan kaldıracaktır. Kuran’ı Kerim’de... Allah, alışverişi helâl, faizi haram kılmıştır. ...⁶ ayetiyle ticarete işaret edilmiştir.

3 Ak A. , (2018), Tevhidi Düşüncede Vergi Felsefesi ve Vergilendirme Yetkisi, İçtimai Düzenin (Sistemin) Kuruluşunda “Tevhidi Düşünce” ve “Toplum Felsefesi”, (Derleyen (Edi.): Osman Şimşek), Ankara, İlmar Yayınları, ss. 173

4 Bilindiği üzere Müslümanların bir kısmı tarafından yapılması halinde diğer Müslümanların yükümlülüğünden kurtulduğu farzlar, **farz-ı kifaye** olarak ifade edilir.

5 Erturhan S. , (2010), İslâm Ticaret Hukukuna Vücut Veren Ahlakî Esaslar, İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, ss.213.

6 Bakara 2/270

Kur'an-ı Kerim'de ticaret sözcüğüne Sekiz (8) ayette rastlanır. Bunların Beşinde insanların kendi aralarındaki alım satım münasebetlerine, Üç ayette de mecaz olarak Allah ile insan arasındaki ilişkiye yer verilir. İnsanlar arasındaki alım-satım ilişkisine yer veren ayetlerden biri (Bakara/282) hukuki işlemlerle ilgilidir. Ayetlerden birinde insanların karşılıklı olarak, rızaya dayalı ticaret yapmayıp, başkalarının mallarını haksız yollarla iktisap etmeleri yasaklanmakta, haksız iktisap etmenin haddi aşma ve zulüm olduğu belirtilmekte ve bunun uhrevî cezasına yer verilmektedir.⁷

2.1.İbn-i Haldun ve Adam Smith'in Ticarete İlişkin Görüşleri

Ticaretin inşası ve kurallarının belirlenmesinde, İbn-i Haldun ile Adam Smith'in uzmanlaşma ve iş bölümüne ilişkin görüşleri dikkat çekicidir. İbn-i Haldun'un genel manada tevhit anlayışına daha yakın olan görüşleri ile Smith'in görüşleri örtüşmektedir. Bu görüşler özetle şöyledir;

1. Her ikisinde de sosyal bir varlık olan insanın toplum halinde yaşama eğiliminde olduğu, insanların toplum halinde yaşaması kendi aralarında yardımlaşma ve mübadele ihtiyacını ortaya çıkarır.
2. Kentleşme ile oluşan toplumlarda (İbn-i Haldun bunu "Ümran", Adam Smith "Medeni" olarak ifade eder) işbölümü ve mübadele ihtiyacı daha çok kendini gösterir. İhtiyaçlarından fazla mal üreten insanlar ellerindeki bu artı değeri mübadele etmek için kentlere yönelir. Kentlerde temel ihtiyaçları karşılamaya yönelik mallarla birlikte lüks mallar da üretilir.
3. Artı değere sahip olanlar yani, kendi ihtiyacından fazla mal üretenler mübadele yapabilir.
4. Üretimde verimliliği artıran işbölümü insan icadıdır.
5. Nüfus artışı piyasanın genişlemesine neden olur. Piyasanın genişlemesine bağlı olarak iş bölümü de artar.

İbn-i Haldun ile Smith arasındaki bu ortak görüşleri değerlendirirsek, her ne kadar Smith'in İbn-i Haldun'un görüşlerinden haberdar olduğuna dair bir ipucu mevcut olmadığını ileri süren görüşler bulunsun da; İbn-i Haldun'un görüşlerine yer veren Mukaddime adlı eserini, yazdığı tarih ile Smith'in görüşlerinin yer aldığı Milletlerin Zenginliği adlı eserini yazdığı tarih arasındaki süre göz önünde bulundurulduğunda, İbn-i Haldun'un görüşlerini 398 yıl öncesinden ortaya koyduğu⁸ ve bu durumda Smith'in Mukaddime'den etkilendiği ya da Haldun'un görüşlerini tekrarladığı ortaya çıkar.⁹

⁷ Nisâ 4/29-30

⁸ Süngü 2009: s.4

⁹ Bocutoğlu E. , (2015), İbn-i Haldun ve Adam Smith'in İşbölümü Konusundaki Görüşleri Üzerine Bir Değerlendirme", Emek ve Toplum, Cilt: 4, Yıl: 4, Sayı: 8, ss. 23

Konu hakkındaki diğer bir husus da Haldun ve Smith'in her ikisi de insanı sosyal bir varlık olarak kabul eder. Smith'in ortaya attığı insanın sosyal bir varlık olmanın sonucu olarak, sadece fiziksel ihtiyaçlarını karşılamak için birlikte / toplum halinde yaşama eğilimindedir anlayışının özellikle tevhit anlayışında toplumların oluşmasındaki nedeni izahta yetersiz kaldığı, insanların birlikte yaşamaya yönelmesinin temelinde sadece ortak ihtiyaçların karşılanması amacı değil, bundan önce ortak düşünce, zihniyet ve inançlarının yattığı düşüncesindeyiz. İbn-i Haldun'un da toplumların oluşmasında zihniyete ne kadar önem verdiği görülecektir. Şüphesiz aynı düşünceye, zihniyete ve inanca sahip fertlerin oluşturduğu toplumun fiziksel ve ortak ihtiyaçlarını karşılamaları da doğaldır. Toplumların, sırf ortak fiziksel ihtiyaçları karşılama amacıyla oluşmadığı, zihniyet ve düşüncenin daha ağır bastığı düşüncesindeyiz.

Ticari kurallar her toplumun kendi anlayışına göre, ticari örf ve adetleri, toplumsal değer yargıları ile inançları esas alınarak belirlenmelidir. İslam Topluluklarında da tevhit anlayışına uygun ticari kurallar belirlenmesi farz-ı kifâye'ye uygun mübadele ve toplumsal refaha katkı sağlayacaktır. Ticari kuralların belirlenmesinde ticari ahlak ve bu ahlakın temelinde yer alan tevhide düşüncenin yer alması gerekir.

3. MUHASEBE

Muhasebe tarihçileri, insanların hesaplaşma/muhasebe ihtiyacı sonucunda yazı ve rakamların doğup geliştiğini ileri sürer. Muhasebenin insanlık tarihi kadar eski olduğu¹⁰ ve insanların topluluk haline yaşamaya ya da birbirleriyle mübadeleye başladıkları zamandan itibaren hesaplaşma ihtiyacı da ortaya çıktığına göre, topluluk halinde yaşamaya başladıktan itibaren muhasebenin de var olduğu söylenebilir.

Türkiye'deki muhasebe tarihi sürecinde özgün bir muhasebe sistemi kurmak yerine, farklı anlayışların hakim olduğu bir muhasebe sisteminin tercih edildiği görülmektedir. Muhasebeye hakim olan süreçler Fransız, Alman, Amerikan ve Avrupa Birliği ekolünün hakim olduğu karma dönem olarak belirtilir.¹¹

Muhasebenin tarihçesinde de muhasebeye ilişkin gelişmelerin MÖ ve MS dönemlerde Romalılar tarafından sürdürüldüğünü belirten kaynaklarda Türkler, Araplar, İranlılar, Hintliler ve Çinlilerden pek bahsedilmez.¹²

Belgeleri bulunmamakla birlikte ticari hayatın milattan yüzlerce yıl önce Mısır, Suriye ve Irak'ta ileri düzeyde geliştiği ve ticari faaliyetlerin bu bölgelerde basit olarak

¹⁰ Acan 2008:1

¹¹ Dinç E. , Atasıl Yusuf O. , (2016), Türkiye'deki Muhasebe Anlayışının Gelişim Süreci ve Mevcut Durumun İncelenmesi, KTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl: 6, Sayı: 12, Aralık, ss. 269.

¹² Can A.Vecdi, (2008), Akademik Bakış, Sayı 15, Ekim; (<http://www.akademikbakis.org>), ss. 2

tespit edildiği kabul edilmektedir. 14. ve 15. Asırlarda elde edilen dokümanlardan Roma İmparatorluğunda bağlantısız başlangıçta tek taraflı basit yöntem kullanıldığı, daha sonra da tek taraflı muhasebe yönteminin terkedilerek iki taraflı kayıt yönteminin kullanıldığı ortaya çıkarılmıştır. Muhasebe alanındaki ilk eser 1458 yılında yazılmış, daha sonra 1524 yılında Venedik yöntemi adıyla 1919 yılında da Almanlar tarafından geliştirilmiştir.¹³

Muhasebenin M.S. 1.500’lü yıllarda **Venedikliler tarafından geliştirildiği belirtilir**. Bunun yanında, muhasebenin tarihi sürecinde özellikle Türkler ve Arapların önemli uygulama ve katkıları bulunmasına rağmen bunlara pek yer verilmez. Batı ülkelerinin çok sonradan kullanıma başladığı sayım cetvelleri, cari hesaplar, hesap özetleri ve yönetim hesapları esasen Arap Uygarlığına aittir. Özellikle matematik alanında İslam Dünyasındaki ilerlemeler muhasebenin gelişmesinde çok önemli bir paya sahiptir.¹⁴

Toplumsal düzenin sağlanmasında tevhit ve İslâmın fertlere yüklediği emir ve yasaklarla görev ve sorumluluklar vardır. Bunların muhasebenin “Sosyal Sorumluluk” kavramıyla örtüştüğü ve bu kavramın tüm muhasebe kavramlarının başı olduğu kabul edilmektedir.

Temel ilke muamelenin güvenceye bağlanması olmakla birlikte fertlerin karşılıklı güven duygusu ve bunun suiistimal edilmemesi de vurgulanmaktadır. Özetle, tevhit ve İslâm’da muhasebe denilince sadece “nefsin” ya da “vicdanın” muhasebesi değil, bunun yanında, muhasebe bilimi ya da disiplini olarak ifade edilen, beşeri münasebetleri ve iktisadi hayatı düzenleyen bir muhasebe de bulunmakta ve bunun kaynağının da tevhit ve İslam olduğu anlaşılmaktadır. Kuran’da en uzun ayet olduğu belirtilen Bakara suresi 282. Ayette muhasebeyi ilgilendiren, aşağıdaki hükümler bulunmaktadır.

“Ey iman edenler!

Belli bir süre için birbirinize borçlandığınız zaman bunu yazın.

Aranızda bir yazıcı adaletle yazsın.

Yazıcı, Allah’ın kendisine öğrettiği şekilde yazmaktan kaçınmasın, (her şeyi olduğu gibi dosdoğru) yazsın.

13 Ünal S. ve Diğerleri, (1976), Genel Muhasebe Prensipleri ve Uygulamaları, ATİA, Ankara, Kalite Matbaası, ss. 2.

14 Can A. Vecdi, (2008), Akademik Bakış, Sayı 15, Ekim; (<http://www.akademikbakis.org>), ss. 2.

Üzerinde hak olan (borçlu) da yazdırsın ve Rabbi olan Allah'tan korkup sakınsın da borçtan hiçbir şeyi eksik etmesin (hepsini tam yazdırsın).

Eğer borçlu, akli ermeyen veya zayıf bir kimse ise, ya da yazdıramıyorsa, velisi adaletle yazdırsın. (...)

Az olsun, çok olsun, borcu süresine kadar yazmaktan usanmayın. Bu, Allah katında adalete daha uygun, şahitlik için daha sağlam, şüpheye düşmemeniz için daha elverişlidir.

Yalnız, aranızda hemen alıp verdiğiniz peşin ticaret olursa, onu yazmamanızdan ötürü üzerinize bir günah yoktur.

Alışveriş yaptığınız zaman da şahit tutun. Yazana da, şahide de bir zarar verilmesin. Eğer aksini yaparsanız, bu sizin için günahkârca bir davranış olur. Allah'a karşı gelmekten sakının. Allah, size öğretiyor. Allah, her şeyi hakkıyla bilendir.¹⁵

Muhasebe alanında günümüzün pozitivist Batı kaynaklarından kopya edilen muhasebe ilkeleri, yukarıda da görüleceği üzere, Kur'an-ı Kerim'de (Bakara/282) ayette özellikle Adalet, Tarafsızlık ve Belgelendirme, Tam açıklama ve Önemlilik gibi kavramlar açısından vurgulanmaktadır. Günümüzde muhasebede varsayım olarak esas alınan sosyal sorumluluk, kişilik, süreklilik, dönemsellik, tarafsızlık, belgelendirme, tutarlılık, özün önceliği ve ihtiyatlılık¹⁶ gibi kavramların tamamını İslam ve tevhidi düşüncede de bulmak mümkündür. Bakara suresi 282. Ayette muhasebe açısından kayıt mecburiyeti, tanık bulundurma, çift taraflı kayıt, kapsamlı kayıt, belgelendirme ve peşin ticarete kayıt tutmada zorunluluk bulunmaması ve muhasebe mesleğine yer verildiği görülür.

Yine güvenilirlik kavramını ve belgelendirme kavramını hadislerin naklindeki ravi zincirinin güvenli olmasıyla ilişkilendirmenin yanlış bir ilişkilendirme olmayacağı düşüncesindeyiz.

Ticarette olduğu gibi, muhasebede de borçlanma durumunda karşılıklı yazmak ve kayıt tutmak farzı kifayedir. Yazmayı bilen insanlar için farzı kifaye olan bu yükümlülük, bu işle görevlendirilen kişiler için farzı ayn olur.¹⁷

Tevhid ve islam insan neslinin, canının ya da aklının korunmasının yanında mallarının ya da haklarının korunmasını da amaçlar. Tevhit ve islamın bu amacı beşeri hayatta muhasebe disiplininin işletme varlıkları ve hakların korunması amacıyla

15 Bakara 282

16 Üstünel B. , (1995), Mali Tablolar, İstanbul, Denet Yayıncılık, ss. 15.

17 <http://www.kuranikerim.com/telmalili/bakara3.htm>

örtüşür. Adaletin tecellisi, mülkiyetin korunması, toplumsal düzenin sağlanması ve bunun yanında israfın önlenmesi ile verimliliğin artırılması gibi konularda beşeri hayatta muhasebe ile İslam dininin temelde aynı temele dayandığı görülür. Bu ilke ve amaçlar, insanların iki cihan saadetine sağlayacağı inancında olduğumuz İslam'ın bu amacı gerçekleştirmek için muhasebeye verdiği önemin göstergesidir.

4. HUKUK

Orta Çağ'da İslam devletleri ve İslam toplumları temelde durağan bir yapıda kalmış ve şer'î hukuk (fıkıh), zamana bağlı gelişmelere ve ortaya çıkan içsel gereksinimlere cevap verebilmiştir. 19. yüzyıldan itibaren İslam ve Batı uygarlığı arasında giderek daha yakın bir ilişki gelişmiş ve bu gelişmeden hukuk düzeni de etkilenmiştir.¹⁸

Ancak günümüzde Batı kaynaklı siyasal, ekonomik ve sosyal alanlardaki pozitivist baskılar, İslam'ı tamamen farklı bir durumla karşı karşıya getirmiştir. Pozitivist anlayışın İslam hukukunu bir âlimin görüşünü delilsiz kabul etme ve uygulama anlamında¹⁹ taklit ya da geleneksel hukuka sıkı sıkıya bağlılık olarak değerlendirdiği anlaşılmaktadır. Batı ve İslam devletleri arasındaki ilişkilerde, doğal olarak özellikle kamu hukuku (anayasa ve ceza hukuku) ve de hukuki ve ticari işlem alanları öne çıkmıştır.²⁰

Batıda Rönesans ve Reform hareketlerinin ardından özellikle 18. Yüzyılda insan, toplum ve devlet hakkında çeşitli görüşler ve teoriler ortaya konmuştur. Bunlardan biri de Jean Jacques Rousseau tarafından ileri sürülen *devletin sosyal sözleşmeye dayandığı* görüşüdür. Rousseau'ya göre toplumların kurulmasının temelinde toplumsal sözleşme yatar. Fransız düşünür Jean Jacques Rousseau, adaletin etkin bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için sözleşme ve kurallara / yasalara ihtiyaç olduğunu ileri sürer. Rousseau'ya göre, oy birliği ile yapılan “Sosyal Sözleşme” ile ortaya çıkan çoğunluk iradesi, devlet egemenliğinin de sahibidir. Egemenlik çoğunluk/genel iradenin uygulanmasıdır; başkasına devredilemez ve bölünemez. Yalnız genel istem / irade devleti herkesin iyiliğine uygun olarak yönetebilir. Ortak çıkarlar toplumun oluşmasına neden olmuştur. Genel istem her zaman doğru ve kamusal yararlaraya yöneliktir. Ancak bundan her zaman genel istemin halkın yararına olduğu sonucu çıkmaz. İnsan her zaman kendi iyiliğin ister ama bunun ne olduğunu her zaman kestiremez.²¹ Rousseau Egemen varlığın ancak egemenliğin sahibi olan halkın temsil edebileceğini ve özel istemdeki yeğleme / tercihler ile genel istemde eşitlikten yanadır.²²

18 Coulson James N. , (1964), A History of Islamic Law Edinburgh Press, ss. 49.

19 Menekşe:<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/153683>

20 <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/153683>

21 Rousseau Jacques J. , (1965), Toplumsal Sözleşme, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları (çev. Vedat Günyol) IX Baskı, ss. 23.

22 Rousseau Jacques J. , (1965), Toplumsal Sözleşme, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları (çev. Vedat Günyol) IX Baskı, ss. 26.

Toplumsal sözleşme anlayışında insan merkezli ve çoğulcu bir anlayış benimsenmiş, bununla birlikte insanın kendi çıkarına olanı her zaman kestiremeyeceği belirtilerek adeta Rousseau'nun kendi düşünceleriyle çeliştiğini göstermiştir. İnsanlar için hayır ve şerrin ne olduğunu ancak Allah (c.c.) bilir. (Beled 90/7,8,9). Dolayısıyla insan aklının erişemeyeceği yerde mutlak teslimiyet gelir. Devletlerin ya da toplumların oluşmasında sadece ortak ihtiyaçları ya da fiziksel gereksinimleri yeterli kabul edersek sadece bir insan sürüsü ortaya çıkar. Oysa tevhit anlayışında, toplumların oluşmasında en önemli etkenin düşünce birliği ve ortak zihniyet olduğu düşüncesindeyiz.

Batı ülkelerinin özellikle anayasalarının temelinde Rousseau'nun düşünceleri yatar. Anayasalarımızın hazırlanmasında Batı ülkelerinin anayasalarından yapılan aktarmalar, dolayısıyla toplumsal sözleşme teorisinin etkileri, görülmektedir. Bununla birlikte Rousseau'nun görüşlerine beğeni ifadelerine de rastlanır. Bir görüşe göre; Çağdaş dünya insanların iyi ve doğruya yaklaşmalarında büyük emeği ve katkısının olduğunda hiç kuşku olmayan Fransız düşünür Jean Jacques Rousseau, yaşamının, düşüncesini evetlediği bir bilge kişilik olarak ifade edilmesi dikkat çekicidir.²³

Günümüzde hukuk kurallarının temelinde bırakınız tevhidî düşünceyi, ahlakla irtibatlandırılmasını bile kabul etmeyen pozitivist görüşler bulunmaktadır. Bir görüşe göre, dinin dünya hayatını ilgilendiren ve hukuksal nitelik taşıyan kurallarının zaman içinde doğan **yeni gereksinmelere göre, değişebilir olması** gerekir. Hatta zaman içerisinde çeşitli dinlerin değişik ilkelerle birbirini izlemesi din kurallarında dahi evrimin kaçınılmaz olduğunu iddia edilmektedir. Fakat dinde evrimin çok yavaş olduğunu, hukuk alanında ise evrim ve değişimin daha hızlı olduğunu iddia eder. Hatta Kuran'ı Kerim'deki ayetlerden dini hükümlerin zamana göre değişeceğini ileri sürer.²⁴

Montesquieu'nün da öngördüğü gibi kuvvetler ayrılığı olarak ifade edilen yasa- ma, yürütme ve yargı güçlerinin birbirinden ayrılması bir bütünün parçalanması anlamına gelir. Rousseau'nun egemenliğin yanılmayacağına ilişkin anlayışı tehlikeli sonuçlara yol açabilecek niteliktedir. Çoğunluğun her zaman yanılmayacağını, haklı olacağını ve yapacağı her işin doğru Kabul edilmesi, toplum üzerinde çoğunluk baskısını meşrulaştıracak niteliktedir. Çünkü haklı olmak nicelikten çok hakikat ve gerçeklik değerine bağlıdır. Adil ve düzenli bir toplumsal yapıyı oluşturmanın tek yolunun «toplum sözleşmesi» olduğu iddia edilmiştir.

Rousseau'nun toplumsal sözleşme görüşü ve 1789 tarihli İnsan Hakları Bildirgesi ile o dönemde hazırlanan anayasalarda bütünleşmiştir. İnsan Hakları Bildirgesinin

23 Gürbüz A. , (2003), <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/esosder/article/view/5000067894>

24 Bilge N. , (1990), Hukuk Başlangıcı, Hukukun Temel İlkeleri, 7. Baskı, Ankara, Turhan Kitabevi, ss. 31.

ilkeleri bir kısım değişikliklere uğrasa da Fransa ve Belçika anayasalarında yer almış ve bu ülkelerin anayasalarından Türkiye Cumhuriyeti anayasasına da geçmiştir.²⁵

TBMM 29 Ekim 1923 yılında Cumhuriyet ilan etmiştir. Cumhuriyetin ilanından kısa süre sonra hazırlanan 1924 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu, 1921 Anayasasında olduğu gibi, egemenliğin kullanılmasında tek yetkili organ olarak TBMM'yi öngörmektedir. 1921 Anayasasından farklı olarak, 1924 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu, Fransız Devriminden beri süregelen tabii hak kavramını kabul ederek, klasik hak ve özgürlüklere yer vermiştir. (m. 68-88) Her Türk hür doğar, hür yasar. Hürriyet başkasına zarar vermeyecek her şeyi yapabilmektir.²⁶

Günümüzde hukuk kurallarının temelinde bırakınız tevhidi düşünceyi, ahlakla irtibatını bile kabul etmeyen pozitivist görüşler bulunmaktadır.²⁷

Bir görüşe göre, dinin dünya hayatını ilgilendiren ve hukuksal nitelik taşıyan kurallarının zaman içinde doğan **yeni gereksinmelere göre, değişebilir olması** gerekir. Hatta zaman içerisinde çeşitli dinlerin değişik ilkelerle birbirini izlemesi din kurallarında dahi evrimin kaçınılmaz olduğu iddia edilmektedir. Fakat dinde evrimin çok yavaş olduğu, hukuk alanında ise evrim ve değişimin daha hızlı olduğu iddia edilmektedir. Hatta daha da ileri gidilerek Kuran'ı Kerim'deki ayetlerden dini hükümlerin zamana göre değişeceği ileri sürülmektedir.²⁸ Hukuk kuralları devletin oluşturduğu fertlerin kendi arasındaki ya da fertle devlet arasındaki ilişkileri düzenleyen yaptırımlı kurallardır. Montesquieu'e göre de kuralların gücü yaptırımlarından kaynaklanır.²⁹ Ahlak kuralları ise, fertlerin içinde yaşadığı toplumun dini inancı, genel kabul görmüş davranış kalıpları olan gelenekleri, çevre ve sosyal kitlelerin etkisiyle oluşur. Hukuk resmi ahlak kuralları olarak kabul edilirken, ahlak resmi olmayan kurallar bütünü olarak kabul edilir.³⁰

Geniş anlamda hukuk ahlakın bir çeşidi olduğu; *hukukun asgarî ahlak olduğu* veya hukuku, devlet yaptırımına bağlanmış ahlak kurallarının oluşturduğu³¹ şeklinde yaklaşımlar da bulunmaktadır.³²

25 Gürbüz 2003: <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/esosder/article/view/5000067894>

26 Ulusoy : <http://archiv.jura.uni-saarland.de/turkish/Ulusoy.html>

27 Dönmezer S. , “Suç Kavramının Menşei ve Gelişmesi”, www.kriminoloji.com/Suc%20kavrami.htm, Özyörük 1965:20-28, Güriz A. , (1999), *Hukuk Başlangıcı*, Ankara, Siyasal Kitabevi, ss. 23-25.

28 Bilge N. , (1990), *Hukuk Başlangıcı*, Hukukun Temel İlkeleri, 7. Baskı, Ankara, Turhan Kitabevi, ss. 31.

29 Topçuoğlu H. , (1960), *Hukuk Sosyolojisi, (Sosyoloji Açısından Hukuk)*, Cilt I, Konu; Problemler, Öncüler, (Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, No. 147, Güzel Sanatlar Matbaası), ss. 70.

30 Ergin 2012: <http://idealhukukdergisi.blogspot.com/2012/08/hukuk-ve-ahlak-arasindaki-iliski-ideal.html>

31 Bilge N. , (1990), *Hukuk Başlangıcı*, Hukukun Temel İlkeleri, 7. Baskı, Ankara, Turhan Kitabevi, ss. 34.

32 Erturhan S. , (2010), *İslâm Ticaret Hukukuna Vücut Veren Ahlakî Esaslar, İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, ss.217.

Tevhit anlayışına göre, hukuk kurallarının belirlenmesi olayların ahlaki boyutu da dikkate alınarak yapılmalıdır. Tevhit anlayışında üstün ahlakı (ahlak-ı fadıla) toplumu ayakta tutan temel dinamiklerin başında görmüş bu itibarla ahlakın korunmasına son derece önem atfetmiştir. Bunun somut göstergesi Kuran'ı Kerim'de Peygamber efendimize "Sen elbette yüce bir ahlak üzeresin." (Kalem 68/4) ayetiyle İslâm Peygamber'inin yüce bir ahlaka sahip olduğu vahyedilmiştir. O aynı zamanda, ahlaki güzellikleri tamamlamak için gönderilmiştir. O'nun ahlakı Kur'an'dır. Kur'an ise son ilahî kitaptır. Dolayısıyla ahlakın kaynağı ilahidir.³³ Ancak bazı hukukçular hukuk ve ahlakın her ikisinin kaynağının da beşeri olduğunu kabul eder.³⁴

Kur'an, hukukun/fıkhın da kaynağıdır. Ayrıca insan fiilleri hakkında iyi ve kötü hükümünü veren Allah ve O'nun gönderdiği din (hukuk) olunca ahlaki fiiller ile hukukî fiiller arasında bir müşterekliğin ve kaynak birliğinin olması kaçınılmazdır. Bu itibarla İslam hukuku evrensel ahlak ilkeleriyle tam bir ittifak içerisinde.³⁵

SONUÇ

Tevhit kavramında, öncelikle **"Allah'ın varlığı ve "bir" olduğu** vurgulanır. İslam medeniyetinin özünü İslâm, İslâm'ın özünü de tevhit oluşturur. Tevhit evrensel manada, tüm ilimleri düzenleyen Allah'ın, sosyal ilimler alanında da mutlak güç sahibi ve kesin düzenleyici olduğunun ifadesidir. Günümüzde tevhide sosyal düşünce anlayışından uzak kalmış toplumların en önemli sorunlarından biri de çeşitli ilim dalları ile hukuk düzeninde oluşan ve toplumsal yapıya sirayet eden aksaklıklardır. Tevhidi ve millî bir hukuk, iktisat, ticaret ya da muhasebe düzeni inşası yerine Batı anlayışını esas alan pozitivist anlayış tüm ilim dallarında yığınla sorunlara neden olmuş ve tevhide ve Milli ilim dallarının inşasını zorunlu hale getirmiştir.

Ticari kurallar her toplumun kendi anlayışına göre, ticari örf ve adetleri, toplumsal değer yargıları ile inançları esas alınarak belirlenmelidir. İslam Topluluklarında da tevhit anlayışına uygun ticari kurallar belirlenmesi farz-ı kifaye'ye uygun mübadele ve toplumsal refaha katkı sağlayacaktır. Ticari kuralların belirlenmesinde ticari ahlak ve bu ahlakın temelinde yer alan tevhide düşüncenin yer alması gerekir. Yine muhasebe alanında da günümüzün pozitivist Batı kaynaklarından kopya edilen muhasebe ilkeleri Kur'an-ı Kerim'de (Bakara/282) özellikle adalet, tarafsızlık ve belge-

33 Erturhan S. , (2010), İslâm Ticaret Hukukuna Vücut Veren Ahlakî Esaslar, İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, ss. 217.

34 Özyörük M. , (1959), Hukuka Giriş , Ankara, Ege Matbaası, ss. 20

Aynı kaynakta, medeniyetin gelişmesiyle birlikte, din kurallarının sosyal münasebetleri kavrayamadığının görüldüğü ve ahlakın da aynı şekilde yaygınlaşmadığı, dolayısıyla hukuki münasebetlerin ahlaki ölçülerle izah edilemeyeceği görüşü ileri sürülmektedir. S.21.

35 Erturhan S. , (2010), İslâm Ticaret Hukukuna Vücut Veren Ahlakî Esaslar, İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, ss. 218.

lendirme, tam açıklama ve önemlilik gibi kavramlar açısından yer almaktadır. Buna rağmen muhasebe disiplini açısından İlahi emrin adeta görmezlik gelinmesi pozitivist anlayışın bir oyunu olarak düşünülmektedir.

Tevhit anlayışına göre, hukuk kurallarının belirlenmesi olayların ahlaki boyutu da dikkate alınarak yapılmalıdır. Geniş anlamda hukuk ahlakın bir çeşidi olduğu; *hukukun asgarî ahlak olduğu* veya hukuku, devlet yaptırımına bağlanmış ahlak kurallarının oluşturduğu ahlakın kaynağı ilahidir. Kur'an, hukukun/fıkıhın da kaynağıdır.

KAYNAKÇA

- Ak A. , (2018), Tevhidi Düşüncede Vergi Felsefesi ve Vergilendirme Yetkisi, İçtimai Düzenin (Sistemin) Kuruluşunda “Tevhidi Düşünce” ve “Toplum Felsefesi”, (Derleyen (Edi.): Osman Şimşek), Ankara, İlmar Yayınları.
- Bilge N., (1990), Hukuk Başlangıcı, Hukukun Temel İlkeleri, 7. Baskı, Ankara, Turhan Kitabevi.
- Bocutoğlu E., (2015), İbn-i Haldun ve Adam Smith’in İşbölümü Konusundaki Görüşleri Üzerine Bir Değerlendirme”, Emek ve Toplum, Cilt: 4, Yıl: 4, Sayı: 8.
- Can A. Vecdi, (2008), Akademik Bakış, Sayı 15, Ekim; (<http://www.akademikbakis.org>)
- Coulson James N., (1964), A History of Islamic Law Edinburgh Press.
- Dinç E., Atasel Yusuf O. , (2016), Türkiye’deki Muhasebe Anlayışının Gelişim Süreci ve Mevcut Durumun İncelenmesi, KTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl: 6, Sayı: 12, Aralık.
- Dönmezer S., “Suç Kavramının Menşei ve Gelişmesi”, www.kriminoloji.com/Suc%20kavrami.htm
- Ergin N., (2012), Hukuk ve Ahlak Arasındaki İlişki, İdeal Hukuk Dergisi sayı: 8, Ağustos,
- Erturhan S., (2010), İslâm Ticaret Hukukuna Vücut Veren Ahlakî Esaslar, İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, ss.16.
- Güriz A., (1999), *Hukuk Başlangıcı*, Ankara, Siyasal Kitabevi.
- Gürbüz A., (2003), J. J. Rousseau Ve Toplum Sözleşmesi Kuramının Değeri, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi/ Electronic Journal Of Social Sciences, ISSN:1304-0278
- <http://idealhukukdergisi.blogspot.com/2012/08/hukuk-ve-ahlak-arasindaki-iliski-ideal.html>

Menekşe Ö., Yabancı Etkiler: Avrupa Kanunlarının Benimsenmesi; <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/153683>

Özyörük M., (1959), *Hukuka Giriş*, Ankara, Ege Matbaası.

Rousseau Jacques J. , (1965), Toplumsal Sözleşme, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları (çev.Vedat Günyol) IX Baskı.

Şimşek, O., (2016), Tevhidi Düşünce Açısından Batı (Sanayi) Medeniyeti Çöküşüne Yönelik Ontolojik Analiz, *Akademik Hassasiyetler*, Cilt 3, Sayı 5. Ankara.

Topçuoğlu H., (1960), **Hukuk Sosyolojisi, (Sosyoloji Açısından Hukuk)**, Cilt I, Konu; Problemler, Öncüler, (Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, No. 147, Güzel Sanatlar Matbaası).

Ulusoy E., Modern Türk Hukukunun Oluşumu ve Gelişimi (Aufbau Und Entstehung Des Modernen Türkischen Rechts) <http://archiv.jura.uni-saarland.de/turkish/Ulusoy.html>

Ünal S. ve Diğerleri, (1976), Genel Muhasebe Prensip ve Uygulamaları, ATİA, Ankara, Kalite Matbaası.

Üstünel B., (1995), Mali Tablolar, İstanbul, Denet Yayıncılık.